

УДК 631.15:65.012

В. М. Ходаківський,

к. е. н., доцент кафедри економіки і підприємництва,

Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

М. А. Місевич,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування ім. М.П. Поліщука,

Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

V. Khodakyvskyy,

Ph.D., assistant professor of economics and business,

Zhytomyr National Agro-ecological University, Zhytomyr

M. Mysevych,

Ph.D., assistant professor of management and organizations administering them. M. Polishchuk,

Zhytomyr National Agro-ecological University, Zhytomyr

ANALYSIS OF THE ENVIRONMENT FUNCTIONING AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THEIR ECONOMIC EFFICIENCY

У статті проведено обґрунтування ефективності сільськогосподарських підприємств як взаємозалежного результативного показника від внутрішніх та зовнішніх умов функціонування аграрної галузі регіону. Виділено чинники зростання економічної ефективності сільськогосподарських підприємств. Розширено методологічний підхід PEST-аналізу, який передбачає надання кожній із груп факторів впливу конкретних бальних показників вимірювання. Проведено діагностування зовнішнього середовища сільськогосподарських підприємств та розроблено гістограму його факторної залежності. Досліджено причинно-наслідкові зв'язки між умовами функціонування сільськогосподарських підприємств та рівнем ефективності сільськогосподарського виробництва та виділено перспективу їхнього розвитку. Доведено необхідність комплексного, стратегічного обґрунтування перспектив ведення сільськогосподарського виробництва. Виділено групу факторів у системі підвищення рівня ефективності сільськогосподарського виробництва, які доводять необхідність спеціалізації та концентрації виробництва. Вказано на необхідність формування принципово нових положень та підходів щодо встановлення рівнів економічної ефективності сільськогосподарських підприємств.

In the article the substantiation of efficiency of farms as interdependent effective rate of internal and external conditions of functioning of the agricultural sector in the region. Highlight factors increase the economic efficiency of agricultural enterprises. Enhanced methodological approach PEST-analysis, which provides each group specific impacts ballroom measurements. A diagnosis of environment farm and developed its histogram factor dependence. Investigated causal relationship between the conditions of functioning of agricultural enterprises and the level of efficiency of agricultural production and highlighted their development prospects. The necessity of a comprehensive, strategic rationale prospects of agricultural production. Distinguished group of factors in the system to improve efficiency of agricultural production, proving the need for specialization and concentration of production. The indicated the need for the formation of innovative policies and approaches to establishing levels of economic efficiency of agricultural enterprises.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, ефективність, аналіз середовища, фактори впливу, обґрунтування, причинно-наслідкові зв'язки.

Key words: farms, efficiency, environment analysis, influence, studies, causal relationships.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Категоріальний та понятійний апарат ефективності сільськогосподарського виробництва

в своїй основі передбачає відношення отриманого результату до вкладених у його виробництво ресурсів. З кожним наступним господарським періодом та стрімкою інтеграцією світового виробництва в різні сфери суспільного життя все частіше почали виникати різні фактори

та умови впливу, які знаходять своє відображення в різних групах ресурсного забезпечення виробництва. В свою чергу, ці групи факторів, потребують детального обґрунтування з позиції відносності впливу на кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Існуючі підходи щодо формування ефективності сільськогосподарських підприємств у значній мірі передбачають вплив прямих факторів та умов господарського середовища, котрі стають надзвичайно мінливими в реаліях економічної глобалізації. Майже у всіх досліджених сільськогосподарських підприємствах формування показників економічної ефективності відбувається за чітко визначеною методологічною системою, яка майже не враховує перспективну кон'юнктуру мінливих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища його діяльності. Крім того, пасивною є роль держави у стимулюванні активності сільськогосподарського виробника щодо встановлення прямої залежності між опосередкованими факторами впливу та рівнем ефективності на яку вони впливають, з метою можливої зміни умов їх реалізації в майбутньому. Саме тому дослідження непрямих факторних залежностей які мають вплив на формування рівня економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є запорукою його сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблемам формування ефективної аграрної економіки присвятили свої дослідження відомі вітчизняні вчені-економісти В. Амбросов, П. Березівський, П. Гайдуцький, В. Зіновчук, С. Онисько, П. Саблук, Г. Черевко, В. Шиян та багато ін. Стосовно удосконалення існуючої методики оцінки економічної ефективності сільськогосподарських підприємств, оптимізації процесів впливу внутрішніх та зовнішніх факторів господарювання на кінцеві результати діяльності аграрного виробництва, важливими є наукові розробки В. Білоцерковця, С. Будаговської, В. Горбачука, В. Геєця, Д. Деми, М. Дем'яненка, С. Дем'яненка, А. Крисоватого, П. Лайка, І. Луніної, О. Могильного, О. Розпунтенка.

Водночас дослідження методології визначення економічної ефективності сільськогосподарських підприємств у контексті виділення впливу опосередкованих чинників на її формування представлено поодинокими працями, в яких увагу акцентовано переважно на поодиноких аспектах та в значній мірі не враховано їхньої комплексності. З огляду на це, існуючі розробки вимагають додаткового обґрунтування, уточнення та адаптації до сучасних умов господарювання.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Вимоги сьогодення полягають в інтеграції вітчизняної сільськогосподарської системи виробництва до міжнародної економічної спільноти. В правлінні сучасним сільськогосподарським підприємством необхідно передбачати як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі можливі опосередковані фактори впливу на формування рівня економічної ефективності виробництва. Саме тому досягнення даної цілі, передбачає комплексне дослідження, систематизацію та обґрунтування наявних опосередкованих факторів впливу на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва досліджуваних підприємств, з метою доповнення або формування принципово нових підходів щодо оцінки рівня економічної ефективності сільськогосподарських підприємств в майбутньому.

Дослідження різних аспектів забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств передбачає розв'язання комплексу завдань щодо формулювання понять їх комплексності та нерозривності зв'язків між економічною, соціальною та екологічною складовими. В свою чергу, для детального обґрунтування поставленої цілі, слід вирішити завдання, яке полягає в систематизації всіх існуючих чинників впливу на ефективність сільськогосподарського виробництва, що передбачено в проведенні цього дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ефективність є категорією історичною, в якій відображається дія системи об'єктивних економічних законів, характерні особливості суспільно-економічних формацій, розвиток продуктивних сил та характер виробничих відносин певного способу виробництва. Ефек-

Таблиця 1. PEST-аналіз тенденцій, що мають істотне значення для стратегії сільськогосподарських підприємств Житомирської області в 2014-2016 рр.

Аспект зовнішнього середовища	Кількість балів	Аспект зовнішнього середовища	Кількість балів	Аспект зовнішнього середовища	Кількість балів	Аспект зовнішнього середовища	Кількість балів
Політичний (P)		Економічний (E)		Соціальний (S)		Технологічний (T)	
Податкова політика	5	Економічне зростання	10	Розподіл доходів	1	Державна підтримка наукових розробок	4
Захист вітчизняного товаровиробника	5	Кредитно-грошова політика	6	Демографічна ситуація на селі	3	Технологічний розвиток галузі	4
Захист прав споживачів	2	Державна підтримка товаровиробників	6	Удосконалення охорони праці	2	Нові розробки та розвиток	3
Трудове право	3	Диспаритет цін	8	Життєвий рівень населення	4	Швидкість зношування техніки	3
Державне втручання	5	Політика щодо безробіття сільського населення	3	Відношення до роботи	2	Використання енергетичних ресурсів та їх затрати	3
Політична стабільність	5	Рівень інфляції	7	Кваліфікаційна характеристика	3	Фокусування на новітню технологію	3
Кількісна бальна оцінка при використанні експертного методу	25	Кількісна бальна оцінка при використанні експертного методу	40	Кількісна бальна оцінка при використанні експертного методу	15	Кількісна бальна оцінка при використанні експертного методу	20
Загальна кількість балів (100 б.)							

Джерело: власні розробки авторів при застосуванні експертного методу бальних оцінок з використанням доповненої методики оцінки умов зовнішнього середовища господарювання.

тивність характеризує ступінь використання об'єктивних економічних законів для досягнення мети як суспільства в цілому (макрорівень), так і окремого підприємства чи індивіда (мікрорівень). Вона відображає певні сторони відносин у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання, забезпечує досягнення поставленої мети найраціональнішим шляхом [3, с. 201—202].

До чинників, які залежать від аграрних підприємств і на які останні можуть впливати протягом виробничого процесу або ж планувати на найближчу перспективу, належать урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби, вибір об'єкта першочергових інвестицій, спеціалізація і концентрація виробництва, технологія виробництва основних видів продукції сільського господарства, характер інвестицій (довго- чи короткострокові), рівень продуктивності праці і собівартість виробництва.

Сільськогосподарські підприємства найчастіше є виробниками сировини, а не продукції для кінцевого споживання. Тому механізм формування ефективності в них буде залежати від перерозподілу доходів на всіх етапах створення додаткової вартості. Порухення процесів обміну та перерозподілу доходів між виробниками сільськогосподарської сировини і виробниками кінцевих продуктів спричинило до того, що ефективність в перших часто є нерентабельною, а в останніх рентабельною. Поглибило цю проблему й те, що протягом останніх років в умовах вільного обігу капіталу, зовнішні і

внутрішні інвестиції спрямовувались у переробні галузі, а в сільськогосподарських підприємствах основним джерелом інвестицій залишались власні кошти [6].

У світовій економічній науці аналіз основних факторів макросередовища називають PEST-аналізом (від аббревіатури назв основних елементів цього середовища: P — political and legal environment (політико-правове середовище); E — economie environment (економічне середовище); S — sociocultural environment (соціокультурне середовище); T — technological environment (технологічне середовище). Кожне аграрне підприємство здійснює свою діяльність не ізольовано, а в певному контакті із зовнішнім середовищем, яке представлене відомими силами, що діють за його межами (табл. 1).

Ці сили з різним ступенем активності, безпосередньо або опосередковано, швидко чи повільно, передбачувано або непередбачувано впливають на ефективність діяльності підприємства, зачіпають його інтереси. На одні сили підприємство може до певного ступеня впливати, намагаючись скорегувати їх дію в своїх інтересах, проте інші є повністю неконтрольованими. Незважаючи на неоднаковий характер дії зовнішніх сил, підприємство не може не рахуватися з ними в процесі своєї діяльності, бо інше призводитиме до негативних наслідків.

Складність зовнішнього середовища визначається наступними факторами: кількістю зовнішніх сил, що впливають на підприємство

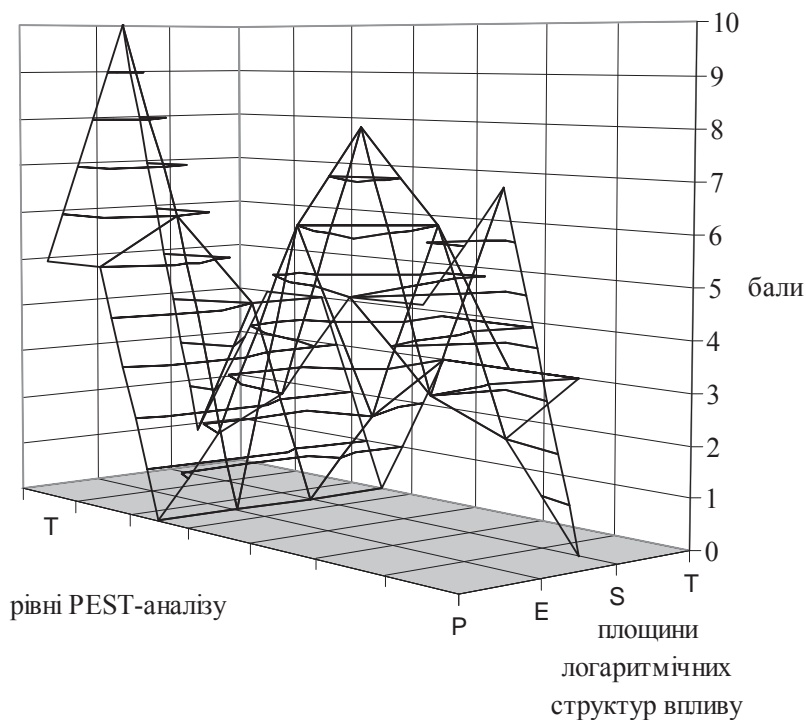

Рис. 1. Гістограмна модель залежності впливу чинників зовнішнього середовища на ефективність сільськогосподарських підприємств Житомирської області в 2014–2016 рр.

Джерело: власні розробки авторів при застосуванні експертного методу бальних оцінок з використанням доповненої методики оцінки умов зовнішнього середовища господарювання.

і на які воно повинне реагувати; ступенем впливу відповідних зовнішніх сил на діяльність підприємства та їх взаємозв'язком: посилюючим, коли зміна ступеня впливу однієї з ланок (сил) зовнішнього середовища посилює вплив іншої (інших) ланки; нейтральний; послаблюючий, за якого посилення (послаблення) впливу однієї ланки зменшує вплив іншої (інших) ланки зовнішнього середовища; варіативністю зовнішніх сил та швидкістю, з якою можуть проходити зміни в ступені їх впливу на діяльність підприємства. Вона зменшується із збільшенням кількості достовірної інформації, якою володіє підприємство, і навпаки. Кожному з факторів зовнішнього середовища присвоюється певне значення (по бальній системі), в залежності від інтенсивності його впливу. Загальна максимальна оцінка зовнішнього середовища може складати 100 балів.

Також варто зазначити, що нині господарська діяльність вітчизняних товаровиробників аграрної сфери здійснюється в умовах надмірної експлуатації факторів виробництва. У сільськогосподарських підприємствах, особливо в тих, де вкладаються зовнішні інвестиції, інтерес інвестора полягає в отриманні надприбутків, що досягається посиленою експлуатацією, перш за все, земельних угідь. У фінансо-

во нестабільних підприємствах інтерес інвесторів, у ролі яких найчастіше виступають працівники, полягає в отриманні доходу, який покрив би собівартість продукції. Це зумовлює недофінансування спожитих засобів виробництва та зростання заборгованості заробітної плати [4, с. 104–110].

Передбачення загроз і сприятливих можливостей є передумовою своєчасної розробки ситуативних планів на випадок їх виникнення, що полегшує формулювання стратегії, яка дозволяла б організації досягти цілі її розвитку і перетворити несприятливі обставини у вигідні умови функціонування. Застосовуючи методику ситуаційного аналізу побудуємо модель залежності впливу факторів зовнішнього середовища на ефективність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області. В стабільно функціонуючому господарському середовищі побудована гістограмна модель залежності можливих впливів наводиться у вигляді площинних перетинів факторів що наводяться без стрімких переходів та завищень. При нестабільних факторах умов оточуючого середовища в моделі гістограмної залежності спостерігаються стрімкі завищення які, в переважній свої більшості, лежать поза межами площин або

Таблиця 2. Характеристика зовнішнього та внутрішнього середовища сільськогосподарських підприємств Житомирської області в 2014–2016 рр.

Характеристика господарства	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Чинники зовнішнього середовища	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прилеглисть підприємств до транспортної інфраструктури. 2. Ефективність управління. 3. Наявність транспортних засобів. 4. Наявність площ землекористування. 5. Високий рівень забезпеченості кваліфікованим персоналом. 6. Якість продукції 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність коштів для розвитку нових видів діяльності. 2. Застаріле обладнання. 3. Територіально вигідне розміщення підприємств (відносно висока бальна оцінка ґрунту). 4. Висока зношеність ОВФ. 5. Відсутність спеціалістів зі збуту
Можливості (O)	Очікування (S+O)	Очікування (W+O)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Відповідна законодавча база. 2. Функціонування окремих державних програм для підтримки сільськогосподарських підприємств. 3. Відносна політична стабільність 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання обсягів виробництва продукції. 2. Розширення асортименту продукції. 3. Створення власної збутової мережі. 4. Формування ефективної товарної політики 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Модернізація основних засобів і впровадження передових технологій. 2. Розширення каналів збуту продукції. 3. Збільшення частки ринку
Загрози Т	Очікування (T+S)	Очікування (T+W)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення частки імпортової продукції. 2. Високий рівень інфляції. 3. Мінливість законодавства. 4. Високий рівень податків. 5. Велика кількість конкурентів. 6. Диспаритет цін 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Диверсифікація виробництва. 2. Пошук нових торгових партнерів. 3. Відмова від застарілих технологій 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Згортання видів діяльності. 2. Конкуренція з боку інших підприємств. 3. Відсутність попиту на продукцію. 4. Страхування ризиків в сільському господарстві

Джерело: власні розробки автора при використанні результатів експертного оцінювання перспектив розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирської області та методологічних основ проведення SWOT-аналізу.

мають слабкий та непропорційний зв'язок з наявними факторами. (рис. 1).

Розглянувши політичні фактори впливу, ми можемо побачити які існують загрози для підприємств зі сторони державної політики. Економічні фактори впливу наступні: можливе економічне зростання завдяки державній підтримці, проведення політики стосовно зниження безробіття на селі. Однією із загроз соціального фактора для сільськогосподарських підприємств Житомирської області є зниження чисельності населення на селі та відтік кадрів, а можливістю є підняття життєвого рівня та удосконалення охорони праці. Щодо технологічних факторів, то зниження життєвого циклу технологій та устаткування приводить до занепаду виробничої діяльності, виходом з цієї ситуації є лише допомога зі сторони держави в вигляді фінансування аграрного сектора та прискорення технічного розвитку.

Для виявлення прямого впливу можливих факторів виробництва на ефективність функціонування зовнішнього та внутрішнього середовища сільськогосподарських підприємств Житомирської області проведемо SWOT-аналіз. Зміст такого аналізу полягає в тому, що керівник відносить дані, корисні для використання в стратегічному плануванні, до сильних чи слабких сторін, загроз чи можливостей. За допомогою матриці SWOT-аналізу по сільськогосподарських підприємствах Житомирської області, були сформовані групи факторів, які записані в поля з характерними сполученнями,

і які треба враховувати надалі в процесі розробки сценаріїв стратегії розвитку підприємства. Кожне поле потребує певної стратегії, зокрема: поле "S+O" (Сила і Можливості) — показує стратегії підтримки та розвитку сильних сторін аграрного підприємства в напрямі реалізації шансів зовнішнього оточення; поле "T+S" (Сила і Загрози) — стратегії використання сильних сторін аграрного підприємства з метою пом'якшення (усунення) загроз; поле "W+O" (Слабкість та Можливості) — стратегії подолання проблем аграрного підприємства за рахунок можливостей зовнішнього середовища; поле "T+W" (Слабкість та Загроза) — стратегії подолання слабкості та загрози для функціонування діяльності підприємства (табл. 2).

З урахуванням чинників зовнішнього середовища стратегія організації може бути спрямована на пошук захисту з боку уряду України проти іноземних конкурентів, на зміцнення внутрішнього ринку або на розширення збутової активності. Політична стабільність є одним із ключових чинників зменшення економічної невизначеності і своєчасного створення несуперечливої системи економічного законодавства, що регламентує діяльність сільськогосподарських підприємств Житомирської області. У центрі аналізу соціально-політичного середовища перебуває оцінка загальнополітичної ситуації в країні, стабільності виконавчої влади, а також політичного ризику капіталовкладень у даному регіоні [2, с. 166—168].

Заслужовує на увагу і система державного регулювання економіки, зміни в господарсько-

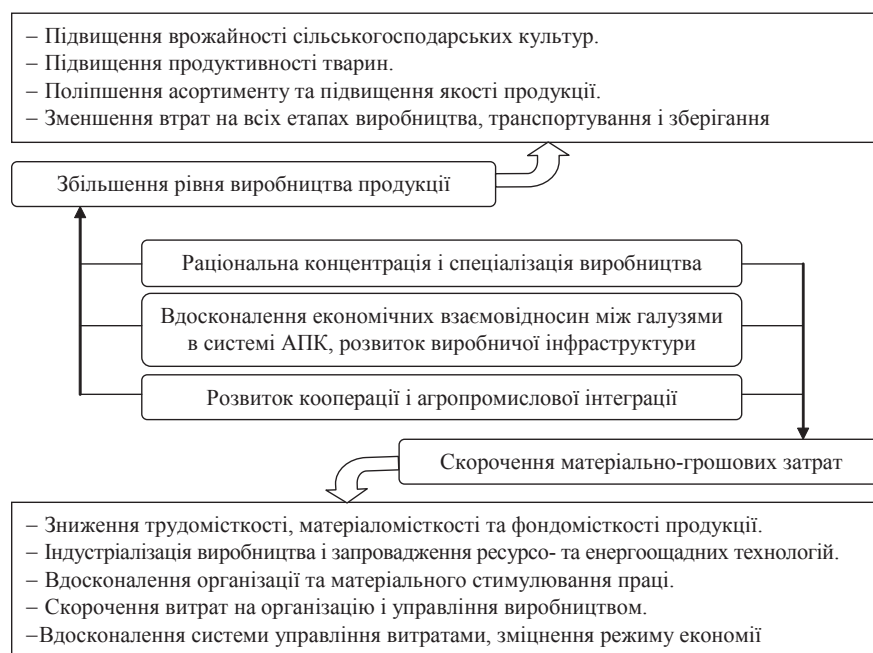

Рис. 2. Шляхи підвищення економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області

му законодавстві, що стосуються перспектив державного регулювання у сферах соціального захисту населення, зовнішньої торгівлі, політики ціноутворення, монополізації, екології, охорони праці та здоров'я, обмежень на виробництво й імпорт товарів на основі контролю за їхньою якістю, наукових досліджень і розробок. Внутрішнє середовище підприємства — це підсистеми, елементи і фактори, що визначають внутрішній стан, можливість і, значною мірою, ефективність діяльності підприємства, його сильні і слабкі сторони [1, с. 83—83].

Діагностика внутрішнього середовища означає оцінку стану підсистем і елементів цього середовища, їх взаємодію і системний вплив на рівень виробництва, його ефективність і конкурентоспроможність підприємств, та виявлення його сильних і слабких сторін. Підприємства є складною системою. Це означає, що воно як система є не просто сумою складових (підсистем і елементів), а їх діалектичною єдністю, тобто взаємопов'язаним і взаємообумовленим цілим, що має в результаті взаємодії інші якості, ніж його складові — підсистеми і елементи. Одним з основних шляхів підвищення ефективності виробництва є поліпшення використання землі на основі збільшення її родючості й зростання врожайності сільськогосподарських культур (рис. 2).

Щоб діагностувати підприємства, необхідно провести аналіз їхнього внутрішнього середовища системно, з урахуванням не тільки стану елементів і підсистем, а й виявленням їх взає-

мозв'язків та інтегрованого впливу на можливість досягнення стратегічних цілей. Сукупність цілей можна охарактеризувати за допомогою конкретних показників, які підлягають аналізу. Показники, що в загальному вигляді допомагають відобразити цілі сільськогосподарських підприємств Житомирської області є наступними: цілі виробництва — масштаб виробництва та динаміка приросту; рівень витрат; рівень якості; запровадження нових методів виробництва; маркетингові цілі показують загальний обсяг продажу; приріст обсягів продажу; приріст частки ринку; рівень цін; фінансові цілі — фінансова стабільність, оптимальна структура капіталу; динаміка обігового капіталу; приріст інвестицій; кадрові цілі — оптимальний рівень чисельності та структури персоналу; рівень кваліфікації персоналу; рівень продуктивності та оплати праці.

Кінцевий результат ефективності підприємств значною мірою залежить від зниження матеріально-грошових затрат виробництва. Зниження трудових затрат і матеріаломісткості на основі запровадження комплексної механізації, ресурсо- та енергоощадних технологій є основним якісним чинником досягнення цього. Однак варто мати на увазі, що ефективно використання техніки й інших засобів виробництва виявляється тоді, коли існує комплексне та раціональне співвідношення між сировиною і робочими машинами, раціональна забезпеченість оборотними фондами. Чільне місце в заходах з підвищення ефективності ви-

робництва посідає поліпшення якості продукції та її збереження. За рахунок підвищення якості продукції, зниження втрат при збиранні, транспортуванні й зберіганні можна підвищити рівень її реалізації та збільшити обсяг грошових надходжень на 25—30 % [5].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Недосконалий розвиток інфраструктури в діяльності сільськогосподарського сектору обумовлений двома видами чинників -внутрішніми і зовнішніми. До першої групи чинників можна віднести незбалансованість аграрної структури виробництва, недостатній облік споживацького попиту, низька ефективність виробництва, відсутність стимулів до підвищення конкурентоспроможності, відсутність організованих каналів отримання стратегічної і оперативної ринкової інформації і недосконалість структури експорту агропромислових підприємств, в яких переважають товари з низькою ступенем переробки. До другої групи чинників можна зарахувати політичні (рівень гармонізації законодавчої системи), економічні (умови, що забезпечують можливість виходу підприємців на міжнародний ринок і залучення інвестицій в аграрний сектор), соціально-культурні (розвиток суспільства і ментальні особливості) і екологічні (діюча заохочувальна система використання фермерами постійних агротехнічних методів, що забезпечують безпеку навколишнього середовища і збереження сільської місцевості). Важливим напрямом удосконалення взаємозв'язків між суб'єктами сільськогосподарської діяльності є підвищення ролі посередницько-збутових підприємств в АПК, а також спільна комерційна діяльність.

На теперішній час для сільськогосподарського сектора Житомирської області актуальним є розширення експортної орієнтації виробництва надзвичайно важливе що повинно стати одним з чинників економічного зростання галузі. В сільськогосподарських підприємствах необхідно модернізувати інфраструктуру економічної діяльності ринку яка могла б надавати ряд послуг суб'єктам господарювання, ефективно забезпечувати розвиток виробничої діяльності для диверсифікації існуючих виробництв. Дедалі більшої популярності в виробничих сільськогосподарських системах набуває екологічна, або біологічна система землеробства. Можна стверджувати, що за рівнем зас-

тосування такої системи визначається ступінь розвитку економіки країни.

Література:

1. Васильєва Н.К. Економіко-математичне моделювання в сільському господарстві: навч. посіб. / Н.К. Васильєва. — Дніпропетровськ: Вид. Біла К.О., 2015. — 154 с.

2. Колот В.М. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура: навч. посіб. / В.М. Колот — К., 2009. — 444 с.

3. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія / Ю.Я. Лузан. — К.: Ін-т аграр. економіки, 2010. — 470 с.

4. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві: монографія / Ю.О. Нестерчук. — Умань: "Сочінський", 2009. — 372 с.

5. Плєць І.І. Формування моделі інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні / І.І. Плєць. — Бізнес Інформ, 2014. — № 12. — С. 293—297.

6. Шубравська О.В. Сільськогосподарське виробництво України: нові можливості та виклики розвитку / О.В. Шубравська // Економіка України. — 2015. — № 5. — С. 40—51.

References:

1. Vasyli'eva, N. K. (2015), Ekonomiko-matematychne modeliuвання v sil's'komu hospodarstvi [Economic modeling in agriculture], Vyd. Bila K. O., Dnipropetrovs'k, Ukraine.

2. Kolot, V. M. (2009), Pidprijemnytstvo: orhanizatsiia, efektyvnist', biznes-kul'tura [Entrepreneurship: organization, efficiency, business culture], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

3. Luzan, Yu. Ya. (2010), Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy [Organizational-economic mechanism of ensuring the development of agricultural production in Ukraine], In-t ahrar. ekonomiky, Kyiv, Ukraine.

4. Nesterchuk, Yu. O. (2009), Intehratsijni protsesy v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi [Integration processes in the agro-industrial production], Sochins'kyj, Uman', Ukraine.

5. Plets', I. I. (2014), "Formation of innovative model of agricultural production in Ukraine", Biznes Inform, vol. 12, pp. 293—297.

6. Shubravs'ka, O. V. (2015), "Agricultural production Ukraine: new opportunities and challenges of", Ekonomika Ukrainy, vol. 5, pp. 40—51.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2017 р.